

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ KATOLICKI, ob. FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

2. Czas powstania

XV w. (?); rozb. 1712 r; odbud.
1813 r; 1939 r;

3. Miejscowość

RÓŻYNA

4. Adres

Różyna

49-330 Łosiów

nr działki: 199

nr ks. wiecz.: KW

5. Przynależność administracyjna

województwo opolskie

powiat Brzeg

gmina Lewin Brzeski

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Rosenthal, Kr. Brieg

7. Przynależność administracyjna do 31.12.1998 r

województwo opolskie

gmina Lewin Brzeski

8. Właściciel i jego adres

parafia rzymskokatolicka pw.

św. Jana Chrzciciela w Łosiowie

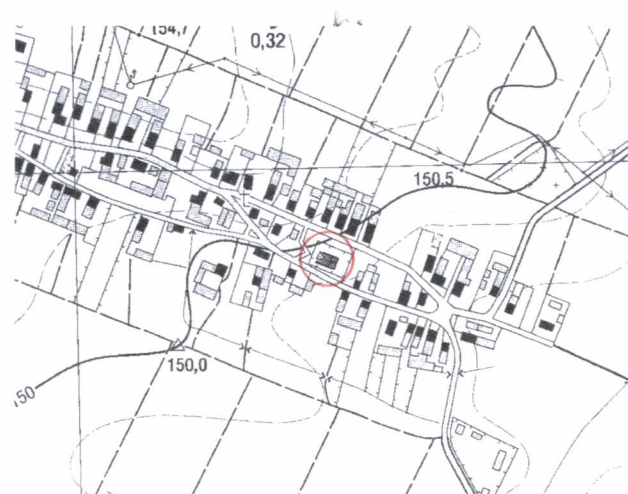
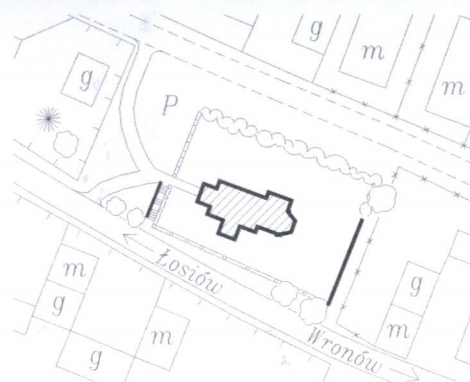
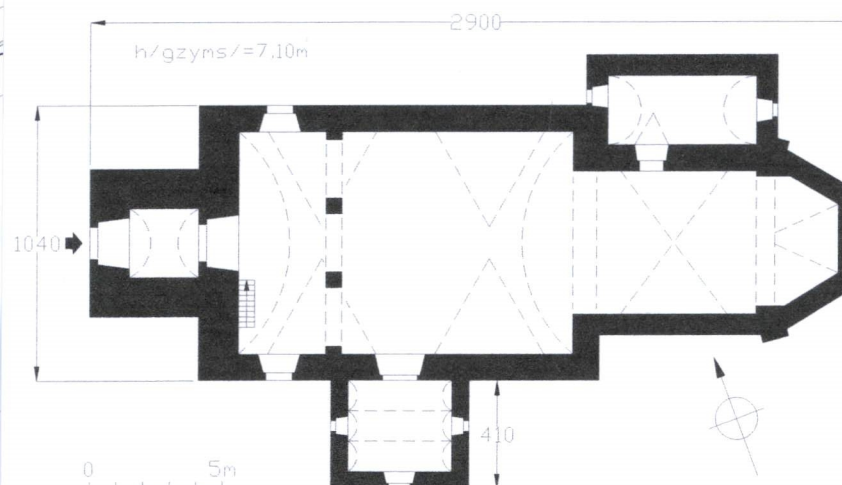
ul. Główna 3, 43-330 Łosiów

9. Użytkownik i jego adres

jw.

10. Rejestr zabytków

nr: 1079/66 z dnia 3 lutego 1965

1255 r wrocławski biskup Tomasz nadaje joannitom z Łosiowa dziesięcinę z kilku wsi, między którymi wymienia także nowo założoną wieś Rosental. W dokumencie Nicolausa v. Rauske z 1310 r wymieniony jest jako świadek Arnold, proboszcz w Rosental, w tym czasie potwierdzone jest już istnienie kościoła. Spis czynszów archiprezbitera Gabriela z Rimini z 1318 r wspomina z kolei Johanna rectora ecclesiae in Rozental. Różyna od średniowiecza była majątkiem zakonnym joannitów komturii łosiowskiej, o czym wspomina jeszcze Zimmermann w l. 80-tych XVIII w., zakon był także patronem kościoła, który stanowił filię parafii w Łosiowie. Po sekularyzacji zakonu miejscowość przeszła w ręce prywatne i od tego czasu kolatorem kościoła był świecki właściciel majątku.

Stary gotycki kościół rozbudowany został w 1712 r (data w chorągiewce wiatrowej) i przekształcony w budowlę barokową – zachował rzut niewielkiego średniowiecznego kościoła wiejskiego z trójbocznie zamkniętym prezbiterium, ale uzupełniono go wieżą a wewnątrz zbarokizowano (sklepienia, otwory, wyposażenie). Obecny kościół został odbudowany po pożarze w 1813. Od tego czasu używany był jako symultaniczny do 1945 r. W 1939 r dobudowano od pd. neobarokową kruchtę boczną (data na drzwiach wewnętrznych). Po II wojnie światowej kościół w l. 50-tych został dostosowany do liturgii katolickiej. Obecnie stanowi filię kościoła parafialnego w Łosiowie.

SYTUACJA. Różyna – wieś w pradolinie Odry, ok. 3 km na pn.-wsch. od Łosiowa, położona przy lokalnej drodze z Łosiowa do Kopania.

Kościół orientowany, usytuowany w centrum wsi, rozciągającej się po wsch. stronie szosy przelotowej. Budowlę wzniesiono na niewielkim wzniesieniu, między główną drogą wiejską i łączącą się z nią po obu stronach terenu kościelnego drogą boczną. Posesja kościelna w regularnym czworobocznym kształcie, ogrodzona starym gotyckim, kamiennie-ceglanym, częściowo tynkowanym murem, który zachował się w części pn.—zach. i wsch. W murze zach. barokowa, XVIII wiecz. brama, z pełnołukowym zamknięciem i obdaszkiem. Ogrodzenie od strony pd. i, częściowo, zach. pełni funkcje muru oporowego i w tej części podwyższone zostało o drewniany płot na murowanych z cegły słupkach. Od strony pn., nieistniejący już mur, zastąpiono niskim żywopłotem. Do bramy od głównej drogi wiodą krótkie schody terenowe, ujęte w pełne murki. Schody poprzedza droga dojazdowa, utwardzona kamiennymi płytami. Budowlę otacza trawnik z pojedynczymi młodymi drzewkami iglastymi.

MATERIAŁ. KONSTRUKCJA. TECHNIKA.

Ściany. *Ściany zewnętrzne* murowane z cegły pełnej, przy poziomie gruntu z dodatkiem kamieni polnych (korpus), obustronnie tynkowane; tynki gładkie w wieży i elewacji zach. oraz w partiach cokołu i obramień opaskowych otworów okiennych, skonstrastowane z grubo fakturowanymi tynkami pozostałych elewacji kościoła. Detal architektoniczny skromny, ograniczony do murowanych tynkowanych gzymsów wieńczących, tynkowych opasek okiennych oraz obmurowanych cegłą ceramiczną szczytów.

Ściany wewnętrzne murowane z cegły, tynkowane; detal architektoniczny murowany, tynkowany (odcinki gzymsów u spływów sklepienia, filary przyściennie prezbiterium, filary empory muzycznej) oraz tynkowy (szerokie lizeny, pasy akcentujące szwy sklepienne, obramienia arkad chóru muzycznego i otworów drzwiowych).

Sklepienia i stropy. Nawa i prezbiterium nakryte pozornymi sklepieniami krzyżowym i kolebkowym ze stykającymi się lunetami; sklepienia otynkowane, z detalem w postaci wyciągniętych w tynku szwów i pasów sklepiennych, spływają na szerokie tynkowe lizeny, zwieńczone odcinkami profilowanych gzymsów. Zakrystia nakryta ceramicznym sklepieniem kolebkowym z pojedynczą lunetą z wyciągniętymi szwami nad wejściem; w kruchcie głównej ceramiczne sklepienie kolebkowe o przekroju koszowym; dawna kruchta boczna nakryta ceramicznym stropem odcinkowym na belkach stalowych (1939 r ?); w wieży stropy drewniane belkowe nagie.

Wieżba dachowa. Wieżba drewniana, kołkowana. Konstrukcja mieszana: jętkowo-krokwiowa na stolcach leżących i wieszarowa jednowieszakowa. Zdwojone stolce przylegają do krokwi, rozpierają je rozpory zmieczowane w płaszczyźnie więzarów. Do krokwi przymocowane za pośrednictwem jętek środkowe wieszary, podwieszające pozorne sklepienie nawy i prezbiterium. Wieszary zaparte zastrzałami w dwóch kondygnacjach. Końce krokwi zaopatrzone w przypustnice; połączenie dachowe wzmocnione wiatrowicami w kształcie krzyży św. Andrzeja. Konstrukcja ze śladami licznych doraźnych napraw i wzmocnień (np. wzdłużne belki i surowe pnie oparte na murach korpusu, do których podwieszone na strzemionach tramy).

Pokrycie dachowe. Dachy korpusu, prezbiterium, zakrystii i dawnej kruchty bocznej kryte ceramicznie, dachówką karpiówką podwójnie w koronkę. Hełm wieży pobity blachą malowaną antykorozyjnie.

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
2060 m ³	220 m ²	kościół katolicki	kościół katolicki filialny
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja <ul style="list-style-type: none"> ➔ po 1960 r — przekształcenie dawnego muru kościelnego: likwidacja przypór i podwyższenie części pd.; ➔ l. 80-te XX w. — wymiana posadzki i nowy wystrój w prezbiterium (ołtarz soborowy, balaski); ➔ pocz. l. 90-tych malowanie wnętrza kościoła; ➔ 2004 r — prace osuszające ściany: likwidacja betonowej opaski, odkopanie ścian, osuszenie, zasypanie kanału materiałem przepuszczającym wilgoć (drobne otoczaki); 		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) <p>Kościół zachowany w formie z okresu przebudowy w 1712 r, z dodaną w późniejszym czasie (1939 r ?) kruchtą boczną, pełniącą obecnie funkcje pomieszczenia pomocniczego.</p> <p>Stan techniczny budowli średni. Zły stan ceramicznego pokrycia dachowego – liczne nieszczelności powodują przenikanie wilgoci atmosferycznej do wnętrza budowli, co skutkuje zawilgoceniem elementów konstrukcji dachowej oraz sklepienia pozornego nawy i prezbiterium. Zróżnicowany stan więźby dachowej – ślady licznych napraw i prowizoryczne wzmocnienia, część elementów mocno zniszczona, zawilgocona i zmurzała. Zawilgocone mury kościoła w dolnych partiach, częściowo już osuszone w wyniku działań podjętych w 2004 r; liczne ślady wilgoci na tynkach zewnętrznych i wewnętrznych (wieża). Zły stan posadzek, które spękały i nierówne.</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <ul style="list-style-type: none"> ⇒ remont kapitalny konstrukcji i pokrycia dachowego; ⇒ doprowadzenie do końca prac osuszających ściany budowli; ⇒ wymiana tynków zewnętrznych, naprawa tynków wewnętrznych; ⇒ wymalowania zewnętrzne i wewnętrzne; 	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- zbiór ikonograficzny: fot. z 1956 r — fot. kościoła z 1956 r;

24. Uwagi różne.

25. Opracował

tekst ..... PDZ ALMA Jacek Sawiński 28.04.2006

plany i rysunki ..... PDZ ALMA Jacek Sawiński 28.04.2006

zdjęcia ..... PDZ ALMA Jacek Sawiński 28.04.2006

miejsce przechowywania negatywów: archiwum autora

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego

22. Bibliografia

- F. ZIMMERMANN, Beiträge zur Beschreibung v. Schlesien., Brieg 1783, Bd. I, S. 99
- H. NEULING, Schlesiens ältere Kirchen und kirchliche Stiftungen., Breslau 1884, S. 108
- H. LUTSCH, Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien., Bd. II, Breslau 1889, S. 365
- H. NEULING, Schlesiens Kirchorte und ihre kirchliche Stiftungen., Breslau 1902, S. 265
- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce., T. VII: Województwo Opolskie, z. 1: Powiat Brzeski, Warszawa 1961, str. 78-79
- Zabytki sztuki w Polce. Śląsk., Warszawa 2006., str.743

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- zbiór ikonograficzny archiwum WUOZ w Opolu,: fot. z 1956 r, aut. Nagietowicz — widok kościoła od pd.

27. Załączniki

- * wkładka nr 1: cd. opisu; spis fotografii;
- * wkładka nr 2: cd. opisu;
- * wkładka nr 3: zdjęcia;
- * wkładka nr 4: zdjęcia
- * wkładka nr 5: zdjęcia;

1. Miejscowość

R Ó Ż Y N A

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KOŚCIÓŁ FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. opisu; spis fotografii;

Posadzki i podłogi. W części środkowej nawy i w kruchcie głównej posadzka z czworobocznych płyt marmurowych białych i szarych, o zróżnicowanych wymiarach; pod drewnianymi podestami ławek i po bokach nawy oraz w drugiej kondygnacji wieży posadzki z cegieł ceramicznych; w dawnej kruchcie bocznej i zakrystii posadzki betonowe wylewane, ta ostatnia przykryta wykładziną PCW. Na emporze muzycznej podłoga drewniana z surowych desek.

Schody. *Schody wewnętrzne.* Na emporę muzyczną prowadzą wąskie strome jednobiegowe proste schody drabiniaste na drewnianej pochylni, zabezpieczone jednostronnie prostą poręczą na słupkach. Podobne schody, bez pochylni, prowadzą na kolejne kondygnacje wieży.

Otwory. *Otwory okienne* w nawie i prezbiterium identyczne, rozglifione do wnętrza kościoła, prostokątne, z zamknięciami pełnołukowymi, w regularnym układzie; otwory od wewnątrz umieszczone we wnękach zamkniętych odcinkowo. Okna drewniane, krosnowe, o zachowanej oryginalnej stolarce XIX-wiecznej – dwuskrzydłowe, trójpoziomowe, w górnej części stałe, w dolnej – rozwieralne, zamykane na jednoskrzydłkowe zakrętki; skrzydła okienne dzielone szczeblinami krzyżowymi. Przestrzeń podemporowa przeszła zach. nawy oświetlona okulusami, w których drewniane okienka stałe, dzielone szczeblinami w układzie promienistym. W zakrystii dwa prostokątne okienka krosnowe umieszczone naprzeciw siebie w ścianie zach. (2-skrzydłowe, ze szczeblinami prostymi) i wsch. (mniejsze, współczesne, jednoskrzydłowe); oba w odcinkowo zamkniętych wewnętrznych wnękach. Dawna kruchta boczna z bocznymi okulusami i odcinkowym oknem frontowym – pozostałością dawnego, częściowo zamuranego otworu wejściowego oraz owalnym otworem na osi środkowej szczytu; okna stałe drewniane, krosnowe. Wszystkie opisane otwory okienne w prostych tynkowych opasach. Otwory okienne wieży bez obramień; w elewacji frontowej wszystkie kondygnacje powyżej przyziemia przeprute osiowymi otworami owalnymi, z wyjątkiem ostatniej kondygnacji, w której otwór w kształcie prostokąta z zamknięciem odcinkowym; ten rodzaj otworów okiennych powtórzony w pozostałych elewacjach wieży, które w niższych kondygnacjach ślepe. Wszystkie otwory wieży zabite deskami, podobnie jak para zamkniętych pełnołukowo otworów strychowych w szczycie wsch. korpusu.

Otwory drzwiowe zewnętrzne. Otwór wejścia głównego zlokalizowany na osi środkowej przyziemia wieży; prostokątny, zamknięty pełnołukowo otwór wy-

pełniony jednoskrzydłowymi współczesnymi drewnianymi drzwiami ramowo-płycinowymi i osłonięty współczesnym dwuspadowym daszkiem o drewnianej konstrukcji. Nie zachował się otwór wejściowy dawnej kruchty bocznej, który w znacznej części zamurowany na gładko zachował się tylko w partii pełnołukowego zamknięcia jako otwór okienny.

Otwory drzwiowe wewnętrzne. Prezbiterium otwiera się do nawy pełnym łukiem tęczowym, także pełnołukowa arkada oddziela trójboczne zamknięcie prezbiterium. Między kruchtą główną i nawą osiowe przejście w kształcie prostokąta zamkniętego pełnołukowo, w którym XIX-wieczne prostokątne, jednoskrzydłowe drzwi ramowo-płycinowe z nadświetlem, przeszklone kolorowymi szybami w górnej części skrzydła drzwiowego. Wejście do zakrystii prostokątne, zamknięte pełnołukowo; zamknięcie obramione szeroką opaską z listwą i zwornikiem; drzwi jednoskrzydłowe, w kształcie otworu, zbite z desek, spągowe. Otwór drzwiowy między dawną kruchtą boczną i nawą duży, prostokątny, z zamknięciem odcinkowym; drzwi dwuskrzydłowe zamknięte pełnołukowo, zbite z desek na listwach, z ujawnioną w zamknięciu datą 1939.

RZUT. Budowla o osi podłużnej wsch.–zach., orientowana. Nawa dwuprzęsłowa, założona na rzucie czworoboku o proporcjach zbliżonych do kwadratu. Od wsch. przylega do korpusu kwadratowe prezbiterium zamknięte trzema bokami 8-boku. Całą długość pn. ściany prezbiterium zajmuje sklepiona prostokątna zakrystia. Na osi elewacji pd. dostawiono późniejszą kwadratową kruchtę, obecnie spełniającą funkcje pomieszczenia pomocniczego. Oś środkową fasady akcentuje częściowo wbudowana w korpus, kwadratowa, sklepiona w przyziemiu wieża.

BRYŁA. Korpus kościoła połączony od wsch. z niższym i węższym prezbiterium, obie części budowli nakryte własnymi dachami siodłowymi; w wierzchołku szczytu wsch. korpusu krzyż maltański; dach prezbiterium przechodzi nad trójbocznym zamknięciem w wielopołaciowy. Od zach., na osi budowli dominująca kwadratowa, częściowo wbudowana w korpus, 5-kondygnacyjna wieża, nakryta wysokim barokowym baniastym hełmem z 8-boczną latarnią zwieńczoną iglicą z kulą, krzyżem i chorągiewką wiatrową (z datą 1712). Bryła kościoła rozczłonkowana przybudówkami: pn. niską zakrystią, nakrytą dachem pulpitowym oraz pd. dawną kruchtą boczną, zwieńczoną neobarokowym wysokim szczytem ujętym spływami i zamkniętym wyłamanym trójkątnie gzymsem. Ściany prezbiterium

prezbiterium oskarpowane skarpami nie sięgającymi gzymsu wieńczącego, na osi kościoła, od wsch., wyładowana, 2-stopniowa przypora.

ELEWACJE. *Elewacja zach.-fasada* — zdominowana wyładowaną, 5-kondygnacyjną i jednoosiową wieżą środkową; boczne części elewacji gładko tynkowane, ślepe, zamknięte wyładowanymi gzymsami i fragmentami trójkątnych szczytów obmurowanych cegłą; w przyziemiu wieże otwór wejściowy osłonięty współczesnym nadwieszonym na wspornikach daszkiem dwuspadowym; w wyższych kondygnacjach pojedyncze owalne otwory okienne, z wyjątkiem ostatniej kondygnacji, która wyróżniona otworem prostokątnym zamkniętym pełnołukowo; wieża zamknięta gzymsem, nad którym wznosi się baniasty hełm z latarnią.

Elewacja pn. — gładko tynkowana elewacja wieży, urozmaicona tylko osiowym otworem okiennym ostatniej kondygnacji, zwieńczona profilowanym gzymsem nad który barokowy hełm z latarnią; elewacje nawy, prezbiterium i zakrystii pokryte grubo fakturowanym tynkiem, skonstrastowanym z gładko tynkowanymi cokołami i opaskami okiennymi; elewacja nawy 2-osiowa, z niewielkimi otworami okiennymi w górnej części ściany i pozaosiowym okulesem zach., stanowiącym oświetleni dla przestrzeni pod empor muzyczną; elewacja prezbiterium prawie w całości przesłonięta pulpityowym dachem i ślepą ścianą zakrystii.

Elewacje pd. — kompozycja i sposób artykulacji elewacji analogiczne do ściany przeciwległej; elewacja prezbiterium odsłonięta, jednoosiowa, z otworem okiennym analogicznym do otworów korpusu; na osi środkowej elewacji nawy późniejsza neobarokowa przybudówka kruchty bocznej, z zamurowanym wtórnie otworem wejściowym, pozostawionym w partii pełnołukowego zamknięcia w formie okna; kruchta zwieńczona wysokim szczytem ze spływami, zamkniętym wyłamanym trójkątnie ku górze gzymsem; oś środkowa partii szczytowej akcentowana owalnym otworem okiennym.

Elewacja wsch. — elewacja prezbiterium w formie trójbocznej apsydy, z osiową 2-stopniową przyporą z obdaszkami, sięgającą wysokością górnych krawędzi otworów okiennych w ścianach bocznych apsydy; po bokach apsyda flankowana smuklejszymi jednouskokowymi przyporami narożnymi; fragment ściany szczytowej korpusu z parą zamkniętych pełnołukowo otworów okiennych strychu; krawędzie szczytu obmurowane cegłą; od pn., do flankującej apsydę przypory przylega zakrystia, z pojedynczym okienkiem od wsch.; elewacja zakrystii zamknięta niewyodrębnionym półszczytem, ograniczonym połacią pulpityowego dachu; od strony pd., widoczna jednoosiowa ściana kruchty bocznej.

WNĘTRZE. Kościół jednonawowy, z niższym i węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie i osiową wieżą zach., w której sklepionym przyziemiu kruchta główna. Korpus i prezbiterium nakryte sklepieniami pozornymi spływającymi na szerokie tynkowe lizeny zwieńczone fragmentami gzymsu. Od pn. do pre-

zbiterium przylega sklepiona zakrystia, od pd., do korpusu — dawna kruchta boczna, pełniąca obecnie funkcje pomieszczenia pomocniczego. W zach. przeszło korpusu wbudowana murowana empora muzyczna, wsparta na trzech arkadach filarów o odcinkowych łukach.

WYPOSAŻENIE. Zachowane elementy wyposażenia barokowego: *oltarz główny*, 1684 r — J.G. Beringer, z *obrazem św. Józefa* — R. Schachenberg; z tego samego okresu pochodzą: *ambona*, z bogatą dekoracją snycerską z wici akantowej i postacią pelikana w zwieńczeniu oraz *chrzcielnica* (prawdopodobnie dzieła jednego warsztatu). *Rzeźba św. Jana Nepomucena* na ozdobnej konsoli, nieco późniejsza, prawdopodobnie 1 ćw. XVIII w. Mały *prospekt organowy* klasycyzujący, prawdopodobnie z pocz. XX w. Z kościoła w Różynie pochodzi gotycka *Pieta* z lat ok. 1420–30, obecnie przechowywana w muzeum w Brzegu.

INSTALACJE: elektryczna, nagłośnieniowa i odgromowa.

SPIS FOTOGRAFII

1. Widok kościoła od pn.-zach.
2. Widok kościoła od pn.
3. Widok kościoła od pn.-wsch.
4. Elewacja wsch. od pn.
5. Fragment prezbiterium od pd.-wsch.
6. Fragment elewacji pd.
7. Widok kościoła od pd.-zach.
8. Przyziemie fasady od pd.-zach.
9. Okno korpusu.
10. Okulus przeszła zach. korpusu.
11. Choraławka wiatrowa z datą.
12. Widok wnętrza w kierunku prezbiterium.
13. Wnętrze — widok w kierunku empory muzycznej.
14. Fragment ściany pn. nawy.
15. Sklepienie pozorne prezbiterium.
16. Sklepienie zakrystii z lunetą nad wejściem.
17. Ceramiczny strop dawnej kruchty bocznej.
18. Drzwi między kruchtą główną i nawą.
19. Otwór wejścia do zakrystii.
20. Wejście do dawnej kruchty bocznej.
21. Schody na emporę muzyczną.
22. Strop w wieży.
23. Fragment więźby dachowej.
24. Fragment więźby dachowej z wiatrownicami.
25. Konstrukcja pozornego sklepienia

1. Miejscowość

RÓŻYNA

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KOŚCIÓŁ FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia

2.

3.

4.

5.

6.

7.

1. Miejscowość

RÓŻYNA

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KOŚCIÓŁ FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

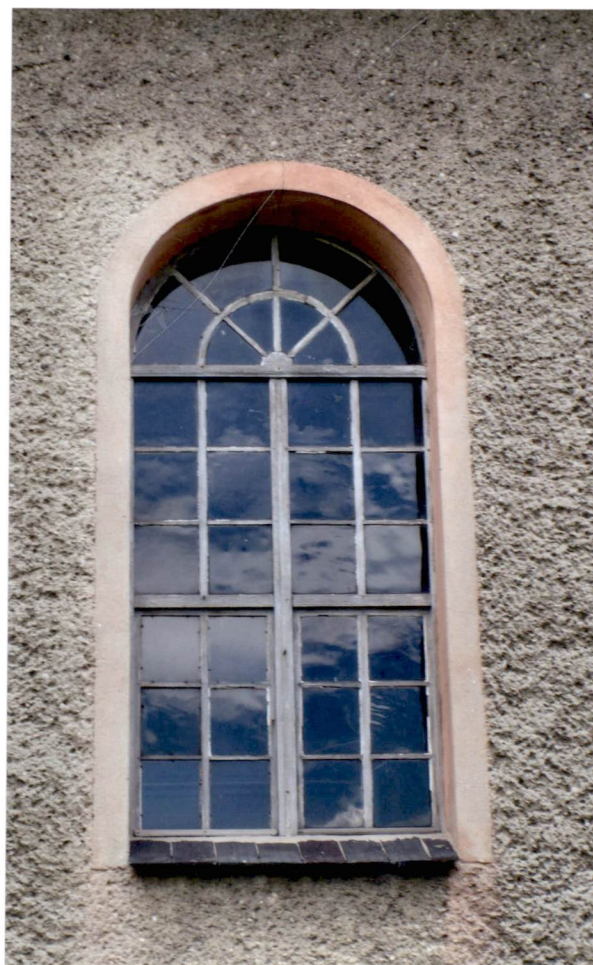
3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia;

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

1. Miejscowość

RÓŻYNA

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KOŚCIÓŁ FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia;

15.

16.

17.

18.

19.

20.

1. Miejscowość

RÓŻYNA

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KOŚCIÓŁ FILIALNY pw. ŚW. MIKOŁAJA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia;

21.

22.

23.

24.

25.

